

РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.12:321.01 (091) (495)“38“

ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНІ ВИТОКИ ПОЛІТИЧНОЇ ЛЮСТРАЦІЇ (З ДОСВІДУ СТАРОДАВНІХ АФІН ТА РИМУ)

Бостан Л.М., к.і.н., доцент

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
lybostan@yandex.ru*

Статтю присвячено дослідженню юридичних витоків сучасних процесів очищення влади, які отримали назву «люстрація». Аналіз самого поняття дає підстави говорити, що воно має давню історію та пов'язане з греко-римською міфологією. У політико-правовій практиці витоками люстраційних процесів можна вважати остракізм у Стародавній Греції та проскрипції в Стародавньому Римі. У результаті юридичного закріплення вони стали дієвими засобами в політичній боротьбі цих країн на перехідних етапах їхньої історії.

Ключові слова: політична боротьба, очищення влади, люстрація, едикт, остракізм, проскрипція.

ИСТОРИКО-ЮРИДИЧЕСКИЕ ИСТОКИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛЮСТРАЦИИ (ИЗ ОПЫТА ДРЕВНИХ АФИН И РИМА)

Бостан Л.Н.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
lybostan@yandex.ru*

Статья посвящена исследованию юридических истоков современных процессов очищения власти, которые получили название «люстрация». Анализ самого понятия дает основания говорить, что оно имеет давнюю историю и связано с греко-римской мифологией. В политико-правовой практике истоками люстрационных процессов можно считать остракизм в Древней Греции и проскрипции в Древнем Риме. В результате юридического закрепления они стали действенным инструментом в политической борьбе этих стран на переходных этапах их истории.

Ключевые слова: политическая борьба, очищение власти, люстрация, эдикт, остракизм, проскрипция.

HISTORICAL AND LEGAL ORIGINS OF POLITICAL LUSTRATION (FROM THE EXPERIENCE OF ANCIENT ATHENS AND ROME)

Bostan L.M.

*Zaporizhzhya national university, str. Zhukovsky, 66, Zaporizhzhya, Ukraine
lybostan@yandex.ru*

The article is devoted to the historical and legal sources of the cleaning power modern procedures, known as “lustration”. Since the term “lustration” originates from ancient times (from Late Latin word “lustratio” – purification, atonement) it examined its various manifestations in some ancient countries. From the very beginning, at the early stages of their development lustration was a certain ritual cleansing from moral filth and in a normal social life. Later lustration began to be used in political life. One of the first these forms is considered to be a stigma (of old Greek world – στρακισμός; from οστράκων – “pot”), that is cleaning power by means of certain political leaders country expulsion. A common scientist’s opinion is that ostracism was introduced by Klisfen in the end of VI-th century BC in ancient Athens as a preventive measure against tyranny, while he was making reforms in 506/505 BC. That kind of punishment was not imposed for any act committed by the individual, and preventive, “prophylactic” purposes, in order to avoid making such acts in the future (for example, capturing tyrannical power by an authoritative person). At first, ostracism effectively served as an instrument in the fight against tyranny, protecting the interests of Athenian democracy, but then, beginning with 484/483 BC., it turned into a tool of political struggle, mixing personal accounts with opponents and implement different groups ambitious ideas.

In ancient Rome, its own “power cleaning” form was discovered while the fight against political opponents in the Republic crisis conditions at the end of the second-first century BC., when the proconsul Cornelius Sula by its special edict introduced the proscription institute in the year 82 BC., which included political opponents punishment, the names of whose had been paid in a specially compiled list. Unlike in ancient Athens, proscriptions in Rome were brutal weapon of political struggle, as they meant creating the conditions for physical political opponents’ elimination, at best perspective, their exile. From a legal point of view, proscription cannot be regarded as a death sentence because they did not include the death penalty. However, in actual practice they contributed to the death penalty and repression dissemination, since the convicted person, who de jure was of civil rights and property

deprived, was turned outlaw, which gave the right to destroy him. In this way, Sula implemented his own vision of the traditional exile understanding.

So, lustration as a kind of cleaning power procedure has its long history. Since during the different stages it perceived different forms: from a purely ritual to political exile and even worse – the physical destruction. That's why the main lesson of this historical experience for today is the need to create an effective individual rights safeguarding mechanism, which makes it impossible to use lustration measures for settling political scores or political repression implementation.

Key words: political straggle, cleaning power, lustration, edict, ostracism, proscription.

Революційні події 2013-2014 рр. в Україні значно актуалізували проблему побудови в країні такої державно-правової системи, яка базувалася б на загально визначених принципах демократичного й правового розвитку. Одним із головних завдань цього має стати докорінне реформування державного апарату, очищення його від усіх тих, хто гальмує цей процес. Інструментом правосуддя на перехідний період визначено люстрацію, юридичні й організаційні засади якої закріплено в прийнятому 16 вересня 2014 р. Верховною Радою України Законі України «Про очищення влади». Згідно із цим законом очищення влади (люстрація) здійснюється з метою недопущення до участі в управлінні державними справами осіб, які своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи (та/або сприяли їх здійсненню), спрямовані на узурпацію влади, підрив основ національної безпеки й оборони України або протиправне порушення прав і свобод людини [1].

На сьогодні зазначена проблема привертає увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, які з різних позицій оцінюють очищення влади шляхом люстрації. Позиції більшості з них щодо розуміння люстрації як інструмента захисту демократії ґрунтуються на досвіді постсоціалістичних країн у післяреволюційний період (90-ті рр. ХХ ст.), а отже, учені розуміють її вкрай обмежено, як процес, що регламентував доступ до державних посад особам, пов'язаним у минулому з комуністичним репресивним апаратом [2]. Таке звужене розуміння, на нашу думку, не розкриває всієї глибини сутності люстрації як процесу очищення всього суспільства від залишків тоталітарної системи.

У політичному розумінні люстрація означає очищення влади від старих кадрів, заборону функціонерам попередньої влади займати посади в державному апараті, обиратися в представницькі органи, бути суддями, інколи навіть займатися викладацькою діяльністю тощо [3]. Якщо звернутися до суто юридичних аспектів досліджуваної проблеми, то слід зазначити, що люстрація характеризується тим, що більшість її процедур часто виходять за межі юридичних норм, які є загальноприйнятими в межах правового поля, яке сформувалося в тій чи іншій країні. Закони про люстрацію передбачають можливість покарання за діяльність чи бездіяльність, яка з точки зору норм права, що існували в межах попередньої політико-правової системи, не була злочином. При цьому головною проблемою з позиції права залишається те, що люстраційні закони мають зворотну силу. Саме тому вивчення теоретичних, історичних аспектів, реальної правової практики зарубіжних країн у зазначеній сфері є вкрай цінним для подальшої розробки законодавчого забезпечення люстраційних процесів в Україні. На необхідність розгляду цього питання вказує також стан розробки «люстраційної» проблеми, у межах якої тема історико-правових витоків сучасних люстраційних процесів знайшла фрагментарне відображення в деяких публікаціях, зокрема, роботах О.Г. Степаненко [4] та С.Г. Денисюка [5].

Отже, вважаємо за доцільне зупинитися на виявленні історичних витоків самого явища люстрації та розкритті його політико-юридичного змісту.

Термін «люстрація» є латинським (від пізньолат. *lustratio* – очищення шляхом жертвоприношення, спокута), бере свій початок з античних часів. У греків і римлян він означав певну процедуру (ритуал) морального очищення. Люстрація в цих народів слугувала благородній меті відродити в людині людське, повернути її громаді очищеною від скверни. Антична люстрація – це досягнення внутрішньої чистоти людини, оскільки вважалося, що тільки чиста людина може вступити в спілкування з богами. Греки не скупилися на люстрацію. Прагнучи очистити своїх громадян не лише від внутрішньої нечистоти, а й від зовнішньої, вони застосовували цей ритуал як щодо окремих громадян, так і цілих міст, народів, військ, флоту тощо. У римлян люстрації – це основна частина таких свят, як Луперкалій, Амбарвалій, Цереалій.

Предтечею люстраційних процесів як політичних заходів можна вважати остракізм (від грец. *ostrakismos*) у Стародавній Греції. Поширеною серед науковців є думка, що остракізм було введено Клісфеном у Стародавніх Афінах наприкінці VI ст. до н.е. як профілактичний захід проти тиранії (опозиції) Пісистратидів (560-510 рр. до н. е.). Це сталося, на думку І.Є. Сурікова, у 506/505 р. до н.

е., коли було створено Раду п'ятисот та колегію стратегів. Однак, як зауважує дослідник, є підстави для припущення, що цей інститут має більш раннє походження та пов'язується з діяльністю Ради чотирьохсот, створеної Солоном ще на початку VI ст. до н. е. (594 р. до н.е.). Клісфен же переніс вирішення питання про остракізм у народні збори (екклесію) та надав його використанню систематичного характеру [6, с. 167-168]. Зміст самої процедури полягав у тому, що громадян, які вивисувалися над іншими, тим самим загрожуючи принципу рівності, за спеціальною судовою процедурою виганяли на 10 років із держави. Рішення про це приймалося на народних зборах, на яких запитували народ, чи бажає він когось засудити остракізмом. Виступали оратори, наводили аргументи за й проти. Якщо народ вирішував вдатися до остракізму, то призначався день для цього. Кожен громадянин, маючи право подачі голосу, писав на черепку (ostrakon) ім'я того громадянина, який, на його переконання, був небезпечним для народу. Черепки складалися в урни та потім розбиралися членами ради й архонтами. Якщо певного громадянина засуджували принаймні 6 тисячами голосів, він повинен був не пізніше 10 днів залишити місто.

Процедура остракізму, як зазначає С.Г. Карпюк, була в певному аспекті внесенням «правил гри» в політичну боротьбу [7]. Її характерною рисою, на думку І.Є. Сурікова, було те, що передбачалося вигнання не за певне здійснене індивідом діяння, а в превентивних, «профілактичних» цілях, щоб уникнути здійснення такого діяння в майбутньому (наприклад, захоплення впливовою особою одноосібної, тиранічної влади). Саме тому, як наголошує дослідник, остракізм не можна вважати покаранням [5, с. 224]. Проте положення вигнанця було тяжким, оскільки в іншому місті-державі він отримував статус метека (чужоземця). Незважаючи на визнання за ним досить широких прав (дозволялося служити в армії, брати участь у релігійних церемоніях полісу, укладати шлюб, вести торгівлю, мати власність тощо), жодних політичних прав у метеків не було. Вигнанець втрачав звичне коло спілкування, позбавлявся почесей, слави, визнання, що ототожнювалися з громадською діяльністю.

Така соціальна «самітність» тлумачилася греками як смерть за життя. Неможливість реалізувати свою колективну сутність розглядалася ними як кара за нехтування полісною мораллю, звичаями, за зверхність, надмірну гординю. Вільна людина, на переконання греків, саме тим відрізнялася від раба, що не могла задовольнятися лише тваринними потребами. Громадянські обов'язки звеличували людину, привносили гармонію в її як внутрішній, так і зовнішній світи, у стосунки з іншими людьми. Водночас слід віддати належне грекам, оскільки остракізм, будучи позасудовим вигнанням із політичних мотивів найбільш впливових громадян із полісу на фіксований строк, залишав можливість подальшого повного відновлення вигнанців у політичних правах, що здійснювалося шляхом голосування демосу в народних зборах. Окрім того, згідно з наявними джерелами, насправді для більшості афінян, підданих остракізму, строк у 10 років не було витримано, їх було повернено в країну через 2-5 років. В умовах панування в суспільстві досить жорстоких методів розправи з політичними супротивниками це виглядає заходом, який не посилював, а навпаки, пом'якшував правила, що існували в суспільстві [7, с. 132].

Початок V ст. до н.е. (особливо 480-ті рр. до н.е.) в історії Стародавніх Афін відзначився гострим протистоянням аристократичних і демократичних угруповань (Алкмеонідів і Фемістокла) [8, с. 164], що супроводжувалося цілою низкою остракофорій – процедури остракізму в народних зборах. І.Є. Суріков зазначає, що вже в ті часи остракофорії відбувалися в обстановці нечесної політичної боротьби, про що свідчать факти використання різних маніпуляцій, у тому числі й фальсифікацій [9, с. 181-182]. На це вказує цікава знахідка американських археологів (1937 р.) на північному схилі Афіньського Акрополя, де було знайдено 190 остраконів з ім'ям Фемістокла, написаних приблизно чотирнадцятьма різними людьми [8, с. 164]. На думку спеціалістів, це залишок партії остраконів, підготовлених супротивниками Фемістокла для розповсюдження серед неграмотних і тих, хто сумнівався під час обговорення питання про остракізм Фемістокла. Допускаючи можливість фальсифікацій, І.Є. Суріков водночас наголошує, що головним було не фальшування, не змови, а активна пропаганда, спрямована на дискредитацію суперників, створення «образу ворога», тобто на відповідне формування суспільної думки, що вже на той час було не менш важливим у політичній боротьбі, ніж нині [9, с. 183].

Однак якщо на першому етапі остракізм ефективно виконував роль знаряддя в боротьбі проти тиранії, захищаючи інтереси афінської демократії, попереджаючи можливості порушення афінської конституції окремими політичними лідерами, то на другому етапі, а саме від вигнання Ксантіппа (484/483 р. до н.е.), сина Аріфрона, остракізм використовувався різними угрупованнями в межах

внутрішньополітичної боротьби, яка точилася в афінському полісі в V ст. до н.е., перетворившись на знаряддя зведення особистих рахунків з опонентами та реалізації амбіційних задумів.

У Стародавньому Римі в умовах кризи Римської Республіки кінця II-I ст. до н.е. було віднайдено свою форму «очищення влади» в процесі боротьби з політичними опонентами. Унаслідок першої громадянської війни між популярями та оптиматами (83-82 рр. до н.е.) після перемоги над останніми проконсул Корнелій Сула – виразник інтересів сенаторської аристократії, яка прагнула відновити свою владу в боротьбі з популярями, – спеціальним едиктом у листопаді 82 р. до н.е. запровадив інститут проскрипцій – складення списків імен політичних супротивників, яких має бути покарано. У такий спосіб римську практику було збагачено дієвою зброєю політичної боротьби, використаною в подальшому під час другого тріумвірату в 43-36 рр. до н.е. (формально до 31 р. до н.е.).

У контексті аналізованої проблеми інтерес становлять проскрипції як спроба надати юридичного характеру політичним розправам, які чинились суланцями щодо переможених марійців. Зазначимо, що в історіографії автори по-різному визначають час та умови появи документа про проскрипції. Одні наголошують на тому, що сама ідея належить багатим аристократам-сенаторам, які вимагали від Сули не допустити свавілля й надати терору чіткої форми; інші дотримувалися думки, що це була винятково воля Сули, реалізована ним без згоди сенату та ще до визнання його диктатором. За всіх розбіжностей очевидним є те, що для римської практики це був незвичний документ. Зазвичай як вищу міру громадської безпеки в надзвичайних умовах сенат приймав так званий *senatus consultum ultimum*. Такі постанови надавали магістратам надзвичайних повноважень із правом страчувати римських громадян без формального суду. У зв'язку із цим цікавою є в римській юридичній практиці постанова сенату 88 р. до н.е. про засудження й покарання 12 осіб (трибуна Сульпіція Руфа, Гая Марія з сином та інших), яких звинуватили у війні проти консулів і підбурюванні римського народу, названа дослідниками передвісником едикту Сули 82 р. до н.е. [10, с. 72].

Згідно з традицією, яка набула поширення в історіографії, вважається, що едикт Сули про проскрипції передбачав як покарання страту. Однак згідно з римськими звичаями серед покарань за тяжкі злочини, окрім смертної кари, існувало також вигнання. І згадки в джерелах про вигнанців суланського режиму свідчать, що таке покарання застосовувалося. Хоча справедливо буде зауважити, що більшість із них усе одно було страчено.

Самі ж проскрипції з юридичної точки зору навряд чи можна розглядати як смертний вирок. Проте умови, що створювалися за едиктом (заборона допомагати засудженим під загрозою смерті та встановлення винагороди за їх затримання й убивство), сприяли застосуванню на практиці смертної кари та поширенню репресій. У такий спосіб Сула реалізував власне розуміння традиційного трактування вигнання: *de jure* засуджений позбавлявся громадянських прав, опинявся поза законом, що давало право його знищити.

Поряд із вигнанням передбачалася також процедура позбавлення майна. Особливістю конфіскацій, згідно з едиктом 82 р. до н.е., було те, що вони торкнулися великого кола осіб. Якщо згадати, що в Стародавньому Римі політичний статус багато в чому залежав від розмірів багатства, то в результаті конфіскації майна батьків нащадки не могли відповідати своєму цензу та, відповідно, претендувати на посади. Будучи позбавленими громадянських прав, вони піддавалися вигнанню з міста, а отже, і з політики. У такий спосіб Сула підривав основу статусу своїх супротивників, вирішував проблему перерозподілу власності, надаючи можливість збагачуватися своїм прибічникам.

У подальшому, коли виникла проблема юридичного підтвердження проскрипцій, уже як диктатор Сула видав закон *Cornelio de proscriptio*, який, переважно повторюючи едикт 82 р. до н.е., містив також нові положення, зокрема про встановлення 1 червня 81 р. до н.е. крайнім строком для проскрипцій і продажу конфіскованого майна, що означало завершення політичних репресій. Отже, постанова 88 р. до н.е. та едикт 82 р. до н.е., як виявилось пізніше, стали досить ефективною юридичною основою в політичній боротьбі в Стародавньому Римі під час переходу від республіканського ладу до імперії, від демократії до тиранії.

Вищенаведене дає нам підстави констатувати, що історичний досвід політичної боротьби із застосуванням остракізму в Стародавніх Афінах, проскрипцій у Стародавньому Римі свідчить про те, що люстраційні заходи (очищення влади) є невід'ємним елементом перехідних етапів в історії розвитку держави. Їх запровадження є виправданим на початковому етапі перехідного періоду, оскільки саме в цей час перебування на державних посадах осіб, які не розділяли поглядів режиму, що встановлювався, становило особливу небезпеку для нього. Однак люстрацію слід розглядати як

складову загального процесу очищення, більш фундаментального та всеохоплюючого, очищення всього суспільства, а не лише окремих його членів, як це відбувається під час політичної люстрації. Однак навіть під час проведення останньої варто спиратися на накопичений історичний досвід «колисок» європейської цивілізації – Стародавньої Греції та Стародавнього Риму, що свідчить про необхідність створення такого механізму дієвих гарантій, який унеможливить використання люстраційних заходів для порушення основоположних прав людини, зведення політичних рахунків або здійснення політичних репресій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про очищення влади : Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.
2. Костюченко С. Люстрація – це не війна з минулим, це боротьба за майбутнє [Електронний ресурс] / С. Костючко. – Режим доступу : <http://www.tyahnubok.info/dopusy/dopusy/005425/>.
3. Степаненко О.Г. Політична люстрація : теоретичні засади поняття / О.Г. Степаненко // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Політологія. – 2014. – Т. 236. – Вип. 224. – С. 17-20.
4. Денисюк С.Г. Люстрація в Україні : політико-правовий аналіз / С.Г. Денисюк // Вісник ХНУ імені В.Н.Каразіна. Серія «Питання політології». – 2014. – Т. 27. – С. 41-46.
5. Суриков И.Е. Остракизм в Афинах / И.Е. Суриков. – М. : Языки славянских культур, 2006. – 640 с.
6. Карпюк С.Г. Клисфеновские реформы и их роль в социально-политической борьбе в позднеархаических Афинах / С.Г. Карпюк // Вестник древней истории. – 1986. – № 1. – С. 17-35.
7. Суриков И.Е. Архаическая и классическая Греция : проблемы истории и источниковедения : учебное пособие / И.Е. Суриков. – М. : КДУ, 2007. – 236 с.
8. Ставнюк В.В. Фемістокл і Афіни : діяльність Фемістокла в контексті еволюції афінського поліса / В.В. Ставнюк. – К. : «Прайм-М», 2004. – 248 с.
9. Суриков И.Е. Из истории греческой аристократии позднеархаической и раннеклассической эпох. Род Алкмеонидов в политической жизни Афин VII-V вв. до н.э. / И.Е. Суриков. – М. : ИВИ РАН, 2000. – 284 с.
10. Еремін А.В. Суланские проскрипции / А.В. Еремін // Древнее право. – 2004. – № 14 – С. 69-78.

REFERENCES

1. “About the purification of power” : the Law of Ukraine dated 16.09.2014, no. 1682-VII VR, available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>. (access June 15, 2015)
2. Kostjuchenko, S. “Lustration is not a war with the past, this is the fight for the future”, available at : www.tyahnubok.info/dopusy/dopusy/005425/. (access June 15, 2015)
3. Stepanenko, O.G. (2014), “The theoretical foundations of the political lustration definition”, *Naukovi praci Chornomors'kogo derzhavnogo universytetu imeni Petra Mogyly kompleksu «Kyjevo-Mogyljans'ka akademija»*. Ser. : *Politologija*, vol. 236/ 224, pp. 17-20.
4. Denysjuk, S.G. (2014), “Political and legal analysis of lustration in Ukraine”, *Visnyk HNU imeni V.N.Karazina, Serija «Pytannja politologii»*, vol. 27, pp. 41-46.
5. Surykov, Y.E. (2006), *Ostrakizm in Afynah* [Ostracism in Athens], *Yazyki slavyanskih kultur*, Moscow, Russia.
6. Karpjuk, S.G. (1986), “Klisfen’s reform and their role in social-political struggle in late archaic Athens”, *Vestnik drevnei istorii*, no. 1, pp. 17-35.
7. Surykov, Y.E. (2007), *Arhaycheskaja y klassycheskaja Grecyja : problemy ystoryy y ystochnykovedenija* [Problems of history and source of Archaic and classical Greece], KDU, Moscow, Russia.

8. Stavnjuk, V.V. (2004), *Femistokl i Afiny : dijaj'nist' Femistokla v konteksti evoljucii' afins'kogo polisa* [The activities of Femistocles in the context of the evolution of the Athenian Polis], Prajm-M, Kyiv, Ukraine.
9. Surykov, Y.E. (2000), *Yz ystoryy grecheskoj arystokratyy pozdnearhaycheskoj y ranneklassycheskoj epoch. Rod Alkmeonydov v polytycheskoj zhyzny Afyn VII-V vv. do n.e.* [From the history of the Greek aristocracy of the late archaic and early classical eras. A genus of Alcmaeonid in the political life of Athens VII-V centuries BC.], IVI RAN, Moskow, Russia.
10. Eremyn, A.V. (2004), "Proscriptions of Sulla", *Drevnee pravo*, no. 4, pp. 69-78.

УДК 340.12 (045)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Полонка І.А., к.ю.н., ст. викладач

*ПВНЗ «Буковинський університет», вул. Дарвіна, 2-А, м. Чернівці, Україна
ivanka.polonka@gmail.com*

У статті ставиться актуальне питання співвідношення правової поведінки та правової культури, аналізується їх характеристика в теоретичному розрізі. На основі юридичної доктрини розглядається взаємозв'язок цих правових явищ. Доводиться, що правова культура суспільства являє собою найважливішу детермінанту правової поведінки, правова поведінка суб'єктів у свою чергу впливає на правову культуру суспільства, будучи пов'язаною з нею діалектичним взаємозв'язком. Охарактеризовано умови підвищення рівня правової культури та правової поведінки.

Ключові слова: правова поведінка, правова культура, знакова теорія культури, цінність, норма права.

ВЗАИМОСВЯЗЬ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ И ПРАВОВОГО ПОВЕДЕНИЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Полонка И.А.

*ПВНЗ «Буковинский университет», ул. Дарвина, 2-А, г. Черновцы, Украина
ivanka.polonka@gmail.com*

В статье поднимается актуальный вопрос соотношения правового поведения и правовой культуры, анализируется их характеристика в теоретическом разрезе. На основе юридической доктрины рассматривается взаимосвязь этих правовых явлений. Доказано, что правовая культура общества представляет собой важнейшую детерминанту правового поведения, правовое поведение субъектов в свою очередь влияет на правовую культуру общества, будучи связанным с ней диалектической взаимосвязью. Охарактеризованы условия повышения уровня правовой культуры и правового поведения.

Ключевые слова: правовое поведение, правовая культура, знаковая теория культуры, ценность, норма права.

INTERCONNECTION OF LEGAL CULTURE AND LEGAL BEHAVIOUR: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS

Polonka I.A.

*Private higher educational institution "Bukovina University", str. Darwin, 2-A, Tchernivtsi, Ukraine
ivanka.polonka@gmail.com*

The article raises a topical issue of interrelation of legal behaviour and legal culture, analyzes their characteristics in the theoretical context. Based on legal doctrine, it considers the relationship of these legal phenomena. Legal behaviour and legal culture of personality are considered in the single socio-legal context, which is based on three basic elements. First of all, the state and public policy with respect to the individual, the next element is the society with its internal structure. Finally, the list is completed by an individual legal behaviour and media culture. The study claims that the legal culture of society is a crucial determinant of legal behaviour. Legal behaviour of entities, in turn, affects the legal culture of society, being associated with it through dialectical relationship. The author characterizes the conditions of increase of the level of legal culture and legal behaviour, namely: a) in the field of national programs: development of a unified legal policy that will correspond to the current legal culture of society, and therefore will express and ensure the proper level of legal behaviour of the population; b) in the field of legal public system: ensuring a uniform understanding and application of basic principles and the principles of the legal system of the state; c) in the field of legal education: active prevention of offenses overcoming legal nihilism that captured the